

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет філології

Кафедра української мови

Силабус навчальної дисципліни

«ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРИВАТОЛОГІЇ»

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський).

Освітня програма: Українська мова і література.

Спеціалізація: 035.01 Українська мова та література.

Спеціальність: 035. Філологія.

Галузь знань: 03. Гуманітарні науки.

Затверджено на засіданні кафедри

Протокол № 1 від 28 серпня 2024 р.

м. Івано-Франківськ – 2024 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Теоретичні проблеми дериватології
Викладач	Пена Любов Іванівна
Контактний телефон викладача	0972168948
Е-mail викладача	liubov.pena@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС, 90 год.
Покликання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua
Консультації	Обговорення загальнометодологічних і загальнонаукових аспектів курсу, особливостей виконання різних форм робіт. Згідно з графіком консультацій.
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Дисципліна «Теоретичні проблеми дериватології» належить до переліку вибіркових навчальних дисциплін підготовки бакалавра-філолога. Вона передбачає поглиблення та систематизацію знань про основи словотвірної морфеміки, традиційні й новітні аспекти словотвору, що є запорукою формування та удосконалення професійної майстерності здобувачів вищої освіти. Упродовж останніх десятиліть словотвір в україністиці виділився з морфології в окрему навчальну дисципліну, і нині він посідає самостійне місце в мовознавстві, функціонує як окремий його розділ зі своїм поняттєвим апаратом, об'єктом і предметом дослідження, специфічною проблематикою. Повноцінна підготовка студентів у вищих навчальних закладах передбачає поглиблене вивчення української мови, її національних ознак на структурно-граматичному рівні, розпізнання спільних і самобутніх рис морфемної та словотвірної підсистем рідної мови в їх реалізації.</p>	
3. Мета і цілі навчальної дисципліни	
<p>Мета навчальної дисципліни – формування у здобувачів вищої освіти систематизованих наукових знань про словотвірну підсистему сучасної української літературної мови. Завдання – забезпечити професійну підготовку майбутніх фахівців, допомогти студентам засвоїти теоретичні проблеми сучасної дериватології, виробити практичні навички з цієї навчальної дисципліни. Зокрема:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ подати основні відомості про теоретичні питання сучасної дериватології: основи словотвірної морфеміки, класифікацію морфем як словотворчих засобів; морфонологію та морфотактику морфем; мотиваційні відношення у словотворі; проблеми словотвірної семантики; сучасні аспекти вивчення словотвору; ▪ активізувати процес оволодіння системою теоретичних знань зі словотвірної морфеміки та розуміння їхньої ролі в майбутній професійній діяльності; ▪ закріпити та систематизувати теоретичні знання зі словотвору української мови в процесі виконання вправ, завдань і морфемних та словотвірних розборів слів різних частин мови; ▪ сформуванати навички оперування фаховою термінологією; ▪ виховати повагу до української літературної мови, до мовних традицій, прагнення вдосконалювати знання мовних норм (зокрема словотвірних), стежити за змінами мовних норм. 	
4. Програмні компетентності та результати навчання	
<p>Під час вивчення ОК «Теоретичні проблеми дериватології» студенти набувають таких загальних і фахових компетентностей, зазначених в ОП «Українська мова і література»:</p>	

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі філології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 13. Здатність проведення дослідження на належному рівні.

Фахові компетентності:

ФК 7. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних, літературних, фольклорних фактів, інтерпретації тексту.

ФК 8. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань

Програмні результати навчання:

2. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію української мови і літератури, вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.

12. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.

20. Дотримуватися правил академічної доброчесності, тобто принципів особистого прикладу, відповідальності, справедливості, академічної свободи, взаємоповаги і взаємодовіри, прозорості, партнерства та взаємодопомоги, компетентності й професіоналізму, законності тощо.

5. Організація навчання**Обсяг навчальної дисципліни**

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12
практичні заняття	18
самостійна робота	60

Ознаки навчальної дисципліни

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язкова / вибіркова
5	035 Філологія (українська мова і література)	3	вибіркова

Тематика навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин		
	лекції	практ. заняття	сам. роб.
Тема 1. Основи словотвірної морфеміки. Предмет і завдання морфеміки. Місце морфеміки в системі лінгвістичних дисциплін. Морфема – мінімальна	2	2	6

<p>значуща одиниця мови. Морф. Аломорфи і варіанти морфем. Кореневі й афіксальні морфеми: загальна характеристика, функціональні відмінності. Відмінність морфеми від інших одиниць мови. Основні шляхи розвитку морфем. Класифікація афіксів за: а) місцем розташування у слові; б) функціями; в) способом вираження; г) формою; г) ступенем повторюваності; д) походженням. Співвідношення морфем: полісемія, омонімія, синонімія, антонімія морфем.</p>			
<p>Тема 2. Морфемна структура слова. Поняття морфемної структури слова. Основа слова, її характеристика. Подільність основ. Морфеми з вільним і зв'язаним значенням. Афіксоїди, уніфікси. Історичні зміни у морфемній будові слова. Морфемний аналіз слів. Словники морфемної будови слів. Важкі випадки морфемного членування слів.</p>		2	6
<p>Тема 3. Морфонологія. Морфотактика. Морфонологія як наука. Морфонема як морфонологічна одиниця. Морфонологічні явища. Морфотактика одиниць морфемної підсистеми мови. Валентність суфіксів і префіксів. Формальні, лексичні, словотвірні й стилістичні обмеження сполучуваності морфем.</p>	2	2	6
<p>Тема 4. Словотвір – самостійний розділ мовознавства. Словотвір як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову. Похідне слово – основна одиниця словотвору. Словотвірна структура слова. Словотвірна мотивація, її види. Словотворення, формотворення і словозміна. Словотвірні ресурси. Основні види формантів.</p>		2	6
<p>Тема 5. 3 історії становлення дериватології в українському мовознавстві. Опис словотвору у граматиках початку 20 ст. Внесок І. І. Ковалика в розвиток дериватології. Прикарпатський дериватологічний центр імені І.Ковалика. Дериватологічні студії членів кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.</p>	2	2	8
<p>Тема 6. Словотвірна система української мови. Словотвірний тип. Словотвірний ланцюжок. Словотвірна парадигма. Словотвірне гніздо. Словотвірна категорія. Словотвірна пара. Словотвірна модель. Дослідження словотвірних гнізд і словотвірних парадигм в українському мовознавстві. Національні особливості словотвірної системи української мови. Поняття продуктивності комплексних словотвірних одиниць.</p>	2	2	6
<p>Тема 7. Проблеми словотвірної семантики. Теоретичні питання словотвірного значення. Трактатування словотвірної семантики крізь призму теорії номінації. Три типи деривації. Методика виведення й формулювання словотвірного значення. Ідіоматичність семантики</p>	2	2	6

похідної одиниці.				
Тема 8. Способи словотворення. Класифікація способів словотворення. Морфологічні способи словотворення. Морфолого-синтаксичний спосіб словотворення. Лексико-синтаксичний спосіб словотворення. Лексико-семантичний спосіб словотворення. Змішані способи словотворення. Словотвірний аналіз слова. Словотвірні словники. Особливості способів творення оказіональних слів.			2	8
Тема 9. Сучасні аспекти вивчення словотвору. Проблеми основоцентричної дериватології. Семантика й валентність – домінуючі детермінанти словотворчого потенціалу твірних. Нормативні чинники, які визначають дериваційну активність базем. Словотвір і текст: елементарні словотвірні одиниці у структуруванні тексту; похідні слова в організації тексту; текстотвірчі потенції комплексних словотвірних одиниць; формування конотативного компонента семантики тексту словотвірними засобами.		2	2	8
ЗАГАЛОМ:		12	18	60
6. Система оцінювання навчальної дисципліни				
Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	Система оцінювання курсу відбувається згідно з критеріями оцінювання навчальних досягнень студентів, що регламентовані в університеті: Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника та Порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника . Загальна максимальна кількість балів за курс – 100 балів і є сумою балів за виконання практичних завдань, тестування, самостійну роботу, контрольну роботу. Студент, який не набрав 25 балів, до заліку за відомістю №1, не допускається. У такому випадку студент користується повторним правом отримати допуск на складання заліку за відомістю №2 на консультаціях викладача (перескладання пропущених тем, виконання індивідуальних завдань).			
Вимоги до письмових робіт	Концептуально конкретне й емпірично верифіковане висвітлення питань.			
Практичні заняття	Опрацювання програмових питань зі всіх тем курсу. Форма: усне повідомлення, дискусія, реферативне повідомлення, аналіз першоджерел, виконання вправ і завдань.			
Умови допуску до підсумкового контролю	Допуском до заліку є отримання позитивної підсумкової оцінки (максимум 50 балів, мінімум 25 балів). Під час визначення рейтингового підсумкового контролю враховується опрацювання тем, успішне виконання тестових завдань і контрольної роботи, КСР.			
Підсумковий контроль	Підсумковий контроль – залік. Форма складання – комбінована (тести; за необхідності – усно). Студент, який не набрав 25 балів за відомістю №1, має право перескладання за відомістю №2.			
7. Політика навчальної дисципліни				

Студент повинен добросовісно готуватися до всіх видів поточного та підсумкового контролю, дотримуватися правил академічної доброчесності.

Письмові роботи. Письмові роботи виконують здобувачі освіти, які навчаються за загальним графіком, відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника», та індивідуальним графіком, відповідно до «Положення про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника».

Академічна доброчесність. У «Кодексі честі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» встановлені загальні морально-етичні принципи та правила поведінки, яких мають дотримуватися всі учасники навчально-освітнього процесу. За цим документом представники університетської громади повинні дотримувати принципу академічної доброчесності та у всій своїй навчальній та викладацькій діяльності зобов'язані діяти порядно, доброчесно <https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>. За дотриманням членами університетської громади морально-етичних та правових норм цього Кодексу відповідає «Комісія з питань етики та академічної доброчесності» при університеті, яка відстежує і регламентує поведінку здобувачів освіти в навчальному процесі <https://pnu.edu.ua/polozhennia-pro-zapobihannia-plahiatu/>.

Відвідування занять. Урегульовано «Положенням про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативнідокументи/polozhenja/>. У разі пропуску занять здобувачі освіти повинні відпрацювати їх індивідуально в письмовій чи усній формі, щоб виконати всі завдання поточного і підсумкового контролю.

Навчання за індивідуальним графіком. Студенти, які навчаються за індивідуальним графіком, опрацьовують частину теоретичного матеріалу самостійно з обов'язковим проходженням усіх тестувань у системі дистанційного навчання d-learn.pnu.edu.ua та виконанням усіх завдань відповідно до індивідуального графіку навчання, складеного та погодженого з викладачем на початку семестру. Умови навчання за індивідуальним графіком регламентовано [Положенням про порядок навчання здобувачів вищої освіти за індивідуальним графіком у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника](#).

Неформальна освіта. Порядок здобуття неформальної освіти та визнання її результатів регламентує «Положення про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника». <https://nmv.pnu.edu.ua/нормативні-документи/polozhenja/>. Для здобуття неформальної освіти рекомендовано використання платформ Coursera, Prometheus, Udemy, EdEra та ін.

Повторне вивчення дисципліни. Студент, який не набрав 50 балів за відомістю №3, має змогу проходження курсу вдруге відповідно до [Положення про порядок повторного вивчення навчальних дисциплін \(кредитів ECTS\) в умовах ECTS](#) або відраховується з навчального закладу.

Наприкінці курсу студенти можуть надати відгуки та пропозиції щодо якості викладання дисципліни на сайті <https://d-learn.pnu.edu.ua>.

9. Рекомендована література

1. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 184 с.
2. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є. Український словотвір у термінах. Словник-довідник. Тернопіль : Джура, 2007. 260 с.
3. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова: Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : навчальний посібник. Київ : Вища школа, 1999. 207 с.

4. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія : навчальний посібник. Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. 190 с.
5. Грещук В. В., Бачкур Р.О., Джочка І.Ф., Пославська Н.М. Нариси з основоцентричної дериватології /за ред. Василя Грещука. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. 348 с.
6. Грещук В. В. Студії з українського мовознавства : вибрані праці. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2009. 520 с.
7. Грещук В., Грещук О. Словотвір і текст : монографія. Івано-Франківськ : Прикарпатський нац. університет імені Василя Стефаника, 2022. 233 с.
8. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А. Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови. Київ : УкрНДПСК, 1998. 162 с.
9. Ковалик І.І. Вчення про словотвір. Вибрані праці. Івано-Франківськ–Львів : Місто НВ, 2007. 404 с.
10. Морфемна структура слова. Київ : Наукова думка, 1979. 334 с.
11. Пена Л.І. Курс «Теоретичні проблеми дериватології»: основні аспекти вивчення. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2024. № 1 (19) 2024. С. 408-423.
12. Словотвір сучасної української літературної мови / за ред. М. А. Жовтобрюха. Київ : Наукова думка, 1979. 406 с.

Любов Іванівна Пена,
доцент кафедри української мови